

Didaktické zásady

Zásada komplexního rozvoje žákovy osobnosti

Při didaktické analýze učiva si učitel má uvědomit. Jaké možnosti učivo dává pro rozvoj osobnosti žáka v jeho třech základních strukturách, tj., v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické. Podstata učitelovy práce je vždy komplexní. I když v daném tématu, v dané chvíli ve výuce upřednostňuje různé cíle, asi nebude moci nikdy tvrdit, že právě teď vzdělává a teď vychovává. Jinou otázkou je, zda škola sama může nést za komplexní rozvoj osobnosti žáka plnou odpovědnost. Zdá se, že společnost to očekává.

Zásada vědeckosti

Na učitele klade požadavek neustálého sledování změn v poznání v dané vědecké disciplíně. Učitel by měl umět vhodnými výukovými metodami předávat žákům vědecké informace, provázet žáky při jejich vyhledávání, zpracovávání a využívání. Umí rozvíjet myšlení žáků, vede je k porozumění, bez něhož nelze dosáhnout ani trvalého zapamatování, ani schopnosti aplikace získaných vědomostí.

Zásada individuálního přístupu

Žáci v jedné třídě jsou v zásadě rozdílní, shodují se snad jen ve věku, a to ne vždy. Je třeba brát v úvahu i jejich zdravotní stav, úroveň myšlení, chápání, řeči, citových a volních procesů, jejich zájmy, charakterové vlastnosti, postoj k učení, osobní zkušenosti, domácí prostředí,... Učitel by měl tyto zvláštnosti dobře poznat a snažit se zohlednit, aby každý z žáků mohl pocítit radost z úspěchu v učební činnosti.

Zásada spojení teorie s praxí

Škola není uzavřený systém. Žáci přicházejí do školy s jistými praktickými zkušenostmi, s představami, které by učitel měl poznat. Učitel by měl tyto zkušenosti korigovat a správnou formulací cílů žáky přesvědčit o smysluplnosti výuky ve škole. Žáci by se měli získané informace naučit využívat v praxi. Toho využívají zejména některé alternativní koncepce vzdělávání. Při uplatnění vhodných organizačních forem výuky tuto zásadu můžeme uplatnit i v tradiční škole.

Zásada uvědomělosti a aktivity

Uvědomělost vyjadřuje nejen postoj žáka k učení, ale vztahuje se i na kvalitu osvojovaných poznatků. Uvědoměle osvojené poznatky charakterizuje to, že jsou hluboce pochopené a žák na základě nich dovede něco udělat – vysvětlit, jinak formulovat, umí je aplikovat v praxi. Od učitele to vyžaduje explicitně formulovat cíle v oblasti porozumění a soustavně organizovat formativní hodnocení na základě kritérií dohodnutých se žáky.

Tím je také podmíněna aktivita žáků, kterou rozumíme aktivitu celé osobnosti žáků, nejen myšlenkovou, ale i citovou a volní. Pro podněcování takové aktivity má učitel celou řadu možností: problémový způsob výuky, projektové vyučování, vhodně volené otázky (učební úlohy), samostatnou práci žáků, sokratovský a heuristický rozhovor, soutěže ,...

Zásada názornosti

Učitelovo jednání v duchu této zásady je zpravidla především spojováno se zrakovým vnímáním. Názorný by měl být i např. výklad o společenských jevech tím, že by byl ilustrován žákům srozumitelnými příklady, a tím, že učitel použije pojmů, jejichž význam žáci dobře znají. Platí, že zanedbání názoru může vést k verbálním, formálním nejasným znalostem žáků, jeho přecenění může brzdit rozvoj abstraktního myšlení.

Zásada soustavnosti a přiměřenosti

Poznatky osvojené v určitém logickém uspořádání jsou žáky lépe chápány, zapamatovány a používány v praxi než izolované, ze souvislosti vytržené učivo. To vyžaduje, aby učivo bylo uspořádané podle didaktického systému, jenž přetváří systém určité vědní disciplíny tak, aby byl přístupný žákům určitého věku, aby poznatky tvořily pro žáky přijatelnou posloupnost a jeden poznatek logicky vyplýval z druhého. Na tomto systému dobří učitelé pracují celý život. Soustavná práce učitele má rovněž pozitivní formativní účinek na žáka (pravidelnost v domácí přípravě, úprava sešitů, pomůcek...)¹

Další zásady:

Zásada posloupnosti

Představuje požadavek postupovat při učení a vyučování vždy od jednoduchého ke složitějšímu, od blízkého k vzdálenému, od konkrétního k abstraktnímu, od obecného ke zvláštnímu. Nerespektování tohoto principu má důsledky pro rychlost i kvalitu dalšího učení,

¹ KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. s. 268-272. ISBN 80-7178-253-X

poněvadž jestliže nebylo zvládnuto klíčové učivo v ranných fázích vzdělávání, není na čem stavět další vědomosti.

Zásada cílevědomosti

Vyjadřuje skutečnost, že vyučování jako každá smysluplná lidská činnost by mělo mít svůj cíl. Cíle jsou dány v osnovách a každý učitel s nimi dále individuálně pracuje. Znalost cíle může posloužit jako vhodná motivace pro výuku.

Zásada trvalosti

Žáci si mají osvojit učivo tak, aby se stalo jejich trvalou výbavou. Jednou z podmínek je, že by se měli žáci ve škole učit to, co budou v životě potřebovat. Další podmínkou je, že učivo má být plně pochopeno a citově prožito, stejně jako dostatečně procvičeno.

Zásada zpětné vazby

Proces učení i vyučování je efektivní pouze ve chvíli, kdy má každý účastník možnost ověřit si úspěšnost či neúspěšnost. Pokud zpětná vazba chybí, snižuje se postupně učební motivace žáků, u učitele není práce bez zpětné informace myslitelná.

Tyto zásady mají univerzální platnost ve všech vzdělávacích systémech. Různé didaktické modely však mohou tuto soustavu rozšiřovat.